

1920 08 27 IŠ LENKIJOS VALSTYBĖS GYNYBOS TARYBOS 18 POSĖDŽIO PROTOKOLO, LIUDIJANČIO APIE PLANUOJAMUS KARINIUS VEIKSMUS PRIEŠ LIETUVĄ

Protokolas

[...] Sap[ieha]: Ministr[u] Tar[ybės] pasiūlymas - taika senųjų vokiečių apkasų sie[nos] linijoje, vėliau Horynė ir Zbruczcas. Santykiai su Lietuva turi būti nustatyti taikos derybų pagrindu.

Visi mus spaudžia, kad sudarytume nuosaikią taiką [ties] vad[inamąja] Curzono linija. Spaudimas gana stiprus. Amerik[os] notoje po sveikinimų atkreipiamas dėmesys, kad neperžengtume Curzono linijos. Pranc[ūzija] rodo tokias tendencijas: Weyg[and'as] už vokiečių apkasų liniją, o Jusser[and'as] pritarė, bet oficialiai Pr[ancūzijos] Vyriausybė mananti, kad ši linija per toli pasisluskusi. Stipriausias spaudimas - iš Anglijos. Priežastis - buvusių Rus[ijos] gaivalų, kurie patys nori pribaugti bolševizmą, agitacija. Denikinas tada nenorėjo [daryti] mums jokių nuolaidų**. Vrangelis yra stiprus, ir tai teikia vilčių. Lietuv[os] ir Baltarusijos reikalas išspręstas Lietuv[os] ir Rusij[os] taikos sutartimi***. Pietiniai regionai yra mažiau etniškai lenkiški. Strategiška sienoms išlyginti yra svarbūs miškai, galėtų būti kolonizavimo vieta.

Sajungininkams galima pasakyti, kad bus badas, nes mūsų žemės neprasimaitins, jeigu [netektume] Ryt[u] Galicijos. Sutvarkyti Gdanską, Aukšt[utinę] Sileziją, į skolą duos amerik[ietišku] javų, tai būsime labai nuosaikūs. Tada galima [pritarti] maždaug Curzono sienoms. Dabartiniai reikalavimai palyginti su ankstesniais yra nuosaikūs. Todėl Ministr[u] Taryba nutarė ir prašo Valstybės gynimo tarybos pritarimo. Reikia išsiųsti direktyvas deleg[acijai]****. Kitas etapas - sutartis su lietuviais.

Pristato žemėlapius su Curz[ono] linija, Ministr[u] Tarybos pasiūlytomis linijomis, vietovėmis, kurias Rusija atidavė Lietuvai, ir lenkų gyv[entųjų] procentais. Taryba [...]¹.

Kmdt²: Dabar reikia nuspręsti, iki kokių linijų gali priėti kariuomenė. Curzono linija su mažomis nuolaidomis jau yra pasiekta. Turi būti pol[itinis] sprendimas, ar peržengti Curzono liniją. Ministr[u] Tarybos sprendime neaišk[ia]i suformul[uotas] santykis su Lietuva. Suvalkija užimta lietuvių. Turi būti suformuluota aišk[iau], negu suformul[avo] Ministr[u] Taryba. Lietuvai atiduotoje teritorijoje, pvz., Gardine, stovi bolševikai. Kariuomenės judėjimas vok[iečių] apkas[u] link tiktai Breste, o ne Rusijos lietuviams atiduo[tose] teritorijose, neįmanomas, reikia eiti ir į Gardiną. Ar peržengti Curzono liniją? Kaip elgtis su lietuviais? Žygis per lietuviams atiduotą terit[oriją]. Būtina nuspręsti, nes kitaip negalima duoti įsakymų.

Sap[ieha]: Min[istru] Taryba nutarė [išsiųsti] Lietuvai notą. Lietuviai užėmė mums gruo[džio] 8 d. pripažintą terit[oriją]. Dėl karinių priežasčių esame priversti vykdyti operacijas liet[uvių] užimtoje terit[orijoje]. Todėl draugiškai patariu atsitraukti už Focho linijos****. Pagaliau siūlau bendrą pokalbį. Focho linija - ne visa iš karto, tai nereiškia, kad turite išsikelti iš Vilniaus. Jei mes pajudėsime tik į Gardiną, problemų nekils. Turime visišką teisę smogti Suvalkijai, jeigu [lietuviai - vert. past.] nepasitrauks.

Kmdt nori patvirtinimo.

** Apie Lenkijos santykius su Denikinu žr. *Dokumenty i materialy...*, t. 2; A. Leinwand, *Polska a Denikin. Z dziejów stosunków między Polską a kontrrewolucją na południu Rosji w latach 1918-1920*: Księga pamiątkowa ku uczczeniu siedemdziesiątej rocznicy urodzin prof. dra Janusza Wolińskiego. WAP, Warszawa, 1964.

*** Žr.: nuorodą Nr. 6, p. 216 (1920 m. liepos 12 d. buvo sudaryta RSFSR ir Lietuvos taikos sutartis, jos pagrindu Sovietų Vyriausybė perleido Vilnių ir Vilniaus kraštą Lietuvai. Žr. *Dokumenty wnieszniej polityki SSSR*, t. III, Moskwa, 1959, p. 28-42. (Nuoroda paimta iš to pačio leidinio *Z dziejow...* - sud. past.))

**** Kalbama apie Lenkijos delegaciją, dalyvaujančią Lenkijos ir Sovietų derybose Minske.

***** Kalbama apie 1919 07 18 maršalo F. Focho liniją, skiriančią Lenkijos ir Lietuvos kariuomenių veiksmų ruožus Antisovietiniame fronte.

***** Kalbama apie Baltijos valstybių konferenciją, posėdžiavusią Rygoje 1920 m. rugpjūčio mėn.

¹ Dokumento sudarytojai šioje vietoje praleidę neįskaitytą teksto fragmentą.

² Kmdt - Komendantas (turimas mintyje J. Pilsudskis).

Sap[ieha]: Amer[ika] nepripažįsta Lietuvos ir Baltijos valstybių nepriklausomybės. Rygos konf[erencija]*****, Šaulio pokalbiai su Kamienieckiu. Konf[erencija] reikalauja, kad pripažintume *de jure* Latvija, Estija, Lietuvą. Šis pripažinimas išmuša iš mūsų kozirį deryb[ose] su Lietuva, o tai mus supriešina su Amerika, ir Antantė patarė, kad atidėt[ume] Baltijos valstybių pripažinimą.

Antra telegr[ama]. Konf[erencija] reikalauja pripažinimo su sąlyga, [kad] bus galima pasiekti karinę konvenciją. Nepripažinus derybos bus nutrauktos. Siūlo bendrą protestą prieš Amerik[os] notą. Tai mums neparanku dėl amerik[ietišku] grūdų. Todėl reikia apsiriboti siūloma nota. Būtina reikalauti, kad [lietuviai] pasitrauktų iš Suval[kijos] terit[orijos], o jeigu ne, [tai reikia juos - vert. past.] išstumti. Gardinas yra bolš[eviku] rankose, taigi turime teisę pulti.

Marš[alas]: Kamie[nieckis] tegu nepasirašo, bet Lenkija nėra Baltijos valstybė. Mūsų agentai blogai parengė strategiją. Karas sunaikina gyvąją jėgą ir todėl neturi sienų. Tai, kur eisime, lems strateg[inės] priežastys. Eiti taip toli, ties kokia linija galime išlaikyti - iki žiemos iki Ščaros. Kol yra katal[iku] gyventojų, tol Lenkijai, ir vokiečių apkas[ų] liniją taip pagrįsti Antantei. Pinsko kraštas menkai apgyventas, taigi nesiskaito.

Czerniew[skis]: Karinės priežastys turi būti lemiamos. Lietuvai taikomos mandagumo formos, kurios varžo mūsų vadovybę. Ar mums buvo pranešta apie bolš[eviku] ir lietuvių sutartį. Ne. Diplomatiškai neegzistuoja. Į sutartį nereikia kreipti dėmesio. Prieš tai turėtume atsisakyti šių teritorijų. Nors sudarė taiką, pasielgė kaip priešai. Jeigu kariuom[enė] pasakys, kad negalime kovoti su lietuviais, tai *ultima ratio*. Jeigu ne - tai ateiname kaip teisėti šeimininkai. Tai yra tik teorinė nepripažintų valstybių sutartis. Karinis požiūris lemiamas, nenori Europos nuteikti prieš save, bet mūsų galios parodymas padarys Europai geresnį įspūdį negu toli pažengęs nuolankumas.

Jeigu man vadovybė pasakys, kad vokiečių apkasai tinka, tai turi būti lemiama, o diplomatai privalo apginti šią liniją. Jeigu komplikacijos pasirodytų grėsmingos, tai vėlgi *ultima ratio*. Iki šiol iš Antantės dar nėra aiškaus spaudimo. Lietuva nepaleis teritorijos. Mes negalime atsisakyti Vilniaus, kol nepasirodys būtina.

Skarb[ekas]: Polit[iniu] požiūriu būtų geriau, jeigu mes sustotume ties Cur[zono] linija. Turėtume vidutiniškus argumentus. Paskui galėtume ginčytis dėl tolimesnės linijos. Kariuomenę bus lengviau suorganizuoti prie Curzono linijos, prasilaužimo pavojus mažesnis. Jeigu dėl strateg[inijų] priežasčių vok[iečių] linijos būtų geresnės ir nebūtų karinės katastrofos pav[ojaus], tai mielai sutiktu[me], kad kariuomenė užimtų vokiečių apkasus. Argumentavimas strateginėmis priežastimis, kitaip linija tik iki Narevo ir Bugo. Dėl kar[inijų] priežasčių - klubas sutinka su vok[iečių] apkasais, jeigu kariniu požiūriu yra būtin[ybė].

Kmdt: Kai kalbame apie linijas, pirm[iausia] turime kalbėti apie kariuomenę. Grynoji strategija turi būti gyva jėga. Vis dėlto mes esame kare, kuriame politinis požiūris vaidina svarbų vaidmenį. Jeigu būtume nepriklausomi, tada mums būtų privaloma karinė logika. Curz. linija kar[inijų] požiūriu yra nesąmonė tokioje pad[ėtyje], kokioje esame. Būtume turėję prie linijos sutelktą kariuomenę. (Netiki tokio ilgio linijos fortifikacija, įsitvirtinti neįmanoma dėl technikos trūkumo, geriausia būtų vokiečių linija, nes ten bent jau yra medžiagos.)

Dėl karin[ių] priežasčių reikalingos vok[iečių] linijos. Visos fortif[ikacinės] linijos atrodo tiesiog juokingai. Visa kariuomenė tam neparengta. Viena divizija vok[iečių] apkasuose prašė leidimo atsitraukti, nes paklydo. Artėja rugsėjis, ekip[iruotė] sunaikinta, atsiminkime, kad liko tik 2 darbo mėnesiai, tikrai pasitaikys ligų.

Politinių komplik[acijų] yra. Dėl Lietuvos klausimo lieka laisvas kairysis flangas nuo Gardino.

Turime Curzono liniją, kuri nieko nereiškia, kol vyksta karas, kadangi traukiantis kariuomenė demoralizuojasi. Politin[ių] požiūriu tai yra linija, kurią mums pripažino pasaulis. Jeigu peržengiame, tai įsiveliame į konfliktą su pasauliu. Jūsų reikalas nuspręsti, ar įveiksime šį konfliktą ir ar jį kelsime.

Neįmanoma eiti, nepaliečiant Lietuv[os] klausimo. Išskirstyti etapais negalima. Iškart kils konfliktas arba [bus sudaryta] sąjunga, nes kariškai neįsivaizduojama, kad galima eiti neturint apsaugoto flango. Arba reikia priedangos, arba sutriuškinti, arba sudaryti sąjungą.

Reikalauti Focho linijos - tai yra konfliktas. Nes tam būtina išlaisvinti Gardiną, Vilnių. Be aiškaus sprendimo einame paskui [vyk[ėjus], kuriuos paskui reikia pateisinti. Galimi du sprendimai. Nesiveliame į konfliktą su pasauliu, taigi iškart sutinkame su Curz. linija ir sudarome taiką, kariuomenė negali

kariauti, nes nėra už ką.

Kitas sprend[imas]: jeigu perž[engiamė] Curz. liniją, tai logiš[kas] rezultatas yra sąjunga su Vrangeliu ir sutartis dėl įtakos sričių. Ryžtamės karui ir atsakome už visus padarinius. Su kuria nors Rusija turime susitarti. Sudaryti su ja sutartį dėl teritor[ijos]. Su Lietuva tai būtų paprasčiau, nes Vrangelis duoda *desinteressement* dėl lietuviškų teritorijų. Negalime demobilizuoti[s], nes jie sukels karą. Jeigu sudarysime taiką su bolš., Vrangelis žlugs, o paskui mus užpuls, nes jie neduoda jokių garantijų. Taika yra nesąmonė. Jeigu elgsimės logiškai, tai komplikacijos bus neišvengiamos.[...]

Sap[ieha]: Teisėta liet[uviškų] ter[itorijų] savininkė yra tikroji Rusija. Arba sudaryti su Lietuva sutartį, arba ją sunaikinti. Jeigu apsisprendžia[me] dėl Curz. linijos, tai šias nuolaidas galima kompensuoti kitaip (Gdanskas, Ryt. Gal[icija]). Nesame tikri, kad Rusija sutiks dėl taikos Curzono linijoje. Bolš., nors ir pralaimėję, kol kas neatsisakė jokios sąlygos. Jeigu karas, tai sutartis su Vrangeliu. Negalime kariauti be Antantės.

Sudaryti taiką, jeigu tai įmanoma. Dėl sienų klausimo taika nežlugs, ir todėl balsavo už Ministr[ų] Tarybos rezoliuciją. Jeigu bolševikai atsitrauks, tai Vakaram neprotuos. Netiki taika, bet nori jos siekti, nuosaikios taikos. Po savaitės paaiškės, ar bus karas, o ir visi jo padariniai. Nota Lietuvai suformuluota taip, kad konfliktas negresia. Lietuva mielai atiduos Suvalkiją už Vilnių. Dėl strateg[inių] priežasčių būtina peržengti Curz. liniją.

Chądz[yrškis]: Ar mes sutinkame dėl sutarties su Lietuva daryti nuolaidų, ar ne. Turime eiti į vokiečių apkasų liniją dėl strateginių priežasčių. Kraštas negali ilgai kariauti. Negali eiti į karą. Turime siekti taikos. Stengsis sudaryti taiką, kad turėtų prieš Vrangelį laisvas rankas. Tuo reikia pasinaudoti. Negalima, jog Lenkija ryžtųsi karui su Lietuva, taigi reikia tartis ir Lietuvai pasakyti, kad mūsų žygis neturės įtakos sienoms. [...]

Dasz[yrškis]: Kalbama, kad bolš. yra apgavikai. Nors imperijos ir buvo sudariusios Versalio taiką, jos nesilaikyta. Chaosas valstybėje, 80 mln. metinis biudžetas***** - tai varymas į bankrotą. Kariuomenėje nepastovios nuotaikos ir neaišku, ar galima metus kariauti, kai apvaginėjami kareiviai. Jeigu bolš. neatsisakys savo sąlygų, reikės užimti kokią nors liniją apsistoti žiemai. Oficialiai reikalaujame Focho linijos, bet mums nereikia skelbti reikalavimų iki pat Daugpilio. Iš Suvalkų galime juos išmesti. [Reikia - vert. past.] išvengti kovos dėl Vilniaus. Daryti taiką, peržengti Curzono liniją. Reikalauti Focho linijos, iki tol, kiek eisime. Taika su Vrangeliu dezorientuos Lenkiją, taika su Vrangeliu galima tikrai grasinti. Dėl Vrangelio kyla tokių pat abejonių, kaip ir dėl bolševik[ų]. Generolo Vrangelio taika gali būti nubraukta.

Kmdt: Jeigu trauksis į Vilnių, ar galėsiu juos vyti? O Suvalk[iją] užimsiu nors ir jėga.

Halleris: Nereikia prievarta veržtis į šiaurę, kol nebus reikalo, nenuniokosime [s]³. Netikiu visiška pergale. Negalima pradėti puolimo per visą liniją. [Kariuomenė] tam neparengta. Nugali širdis. Kareiviai pernelyg jauni. Rivnė turi būti užimta. Sutinka, kad reikia derėtis dėl taikos, jeigu laimėsime pergalę, tai turėsime taiką, ir netgi gerą. Lenkijai nėra ko norėti karo su Lietuva.

Sap[ieha]: Jeigu nebus susitarta su Lietuva, konferencija [bus sušaukta - vert. past.] kur nors kitur, reikia patikrinti, kaip vyks pokalbiai. [...]

Išmesti lietuvius, kai bus išnaudotos visos kitos priemonės.

Skarb[ekas]: Curzono linija geresnė. Galima stumtis tolyn, deramasi nebus, jeigu tai pagrįsime. Stoją besąlygiškai už taikos sudarymą. Reikia stengtis išvengti ginkluoto konflikto su Lietuva.

Sap[ieha]: Su Šauliu vyksta pokalbiai, išvažiavo Mackiewiczus. Gali būti dirbtinė linija. Anglija prieš[tauja], bet Pr[ancūzija], Italija, Vatik[anas] parems.

Feder[owiczus]: Momentas palankus taikai. Vakarų nuomonė mums palanki. Delsdami galime pralaimėti, o tai naudinga Rusijai. Vakaram turi pripažinti taiką, kurią Rusija pakėstų. Visas pasaulis yra prieš Rusijos padalijimą. Prieš bufer[ines] valstyb[es] pasisako visos valstybės. Peržengdami Curzono liniją, įvesime tvarką pietuose. Jeigu pasiektume liniją už Curzono linijos, tai gerai. Jeigu tektų toliau kariauti su bolš., tada būtinas ryšys su Vrangeliu.

Duba[nowiczus]: Nuoširdžiai ir atkakliai reikia siekti taikos. Sienų nust[atymas], nors ir esant laikinai taikai, teikia privalumų. Į sienas neatsitrenks. Operacijos priešui susilpninti yra pirmosios. Ryžtinga akcija, o ne eiti į rytus. Neoficiali sąjunga su Vrangeliu, bet leisti į derybas. Lietuvos

klausimu nekelti konflikto, bet ir pernelyg greitai nesudaryti sutarties.

Chądz[yńskis]: Vyriausybė turi pasakyti, ar norime Vilniaus, ar ne. [...]

(Iš: Lietuvos ir Lenkijos santykiai nuo Pirmojo pasaulinio karo pabaigos iki L. Želigovskio įvykdyto Vilniaus užėmimo (1918 m. lapkritis – 1920 m. spalio). Dokumentų rinkinys. Sudarė E. Gimžauskas, Vilnius, 2012, p. 443 – 449)